

EHKÄISY JA HOITO

LAADUKKAAN PÄIHDETYÖN KOKONAISUUS

MISTÄ ON KYSE?

Kunta- ja palvelurakennemuutos edellyttää uusia suunnitelmia myös päihdetyössä. Sitä on ohjeistettu mm. STM:n ja Kuntaliiton kirjeissä kunnille:

- STM:n ja Kuntaliiton kirje kunnille ja kuntayhtymille 8.3.2007: Sosiaali- ja terveydenhuolto kunnan palvelurakennemuutoksen edellyttämien toimeenpanosuunnitelmien valmistelussa.
- STM:n kirje 8.5.2007: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunta- ja palvelurakennemuutoksessa.

www.kunnat.net/paras

MISTÄ ON KYSE? (II)

Ehkäisy ja hoito. Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus –tukiaineisto pohjaa em. kirjeisiin.

Aineiston tarkoituksena on auttaa kuntia, seutukuntia, kuntayhtymiä ja alueita niiden suunnitellessa ehkäisevää ja korjaavaa päihdetyötä.

MISTÄ ON KYSE? (III)

Kuntien perusturvan ja erityisesti sosiaali- ja terveysjohdon rooli on hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä olennainen.

Kehittämällä suunnitelmallisesti ehkäiseviä palveluja sosiaali- ja terveydenhuollossa luodaan kuntiin se osaaminen, joka mahdollistaa myös laajemman hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen.

MISTÄ ON KYSE? (IV)

Päihdetyö ei käsitä vain sosiaali- ja terveydenhuoltoa, vaan sitä tehdään useilla tahoilla oppilaitoksista vapaa-aikatoimeen, järjestöihin ja jopa elinkeinoelämään.

Ehkäisevä päihdetyö kytkeytyy laajempaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Korjaavassa työssä linkitetään päihde- ja mielenterveyspalveluja.

Päihdetyön kokonaisuus vaatii johtamista ja voimavarojen käytön suunnittelua, niin lähipalvelujen kuin laajemman alueen väestön palveluja tuottaessa.

MITÄ PÄIHTEET MEILLE MAKSAVAT?

Stakesin arvion mukaan vuonna 2004 alkoholista aiheutui valtiolle ja kunnille välittömiä kustannuksia 750 miljoonaa euroa:

- Poliisille ja oikeusjärjestelmälle alkoholiin liittyvä rikollisuus maksoi noin 260 miljoonaa euroa
- Terveystenhuollon kulut noin 190 miljoonaa euroa
- Sosiaalihuollon kustannukset arviolta 154 miljoonaa euroa
- Alkoholinkäyttöön liittyvät omaisuusvahingot, tutkimus, ehkäisevä päihdetyö sekä alkoholilainsäädännön valvonta maksoivat yhteiskunnalle noin 144 miljoonaa euroa.

Lähde: Päihdetilastollinen vuosikirja 2006

MITÄ PÄIHTEET MEILLE MAKSAVAT? (II)

Lisääntyvä päihteiden käyttö haittoineen ei kuormita vain päihdetyön erityispalveluja, vaan kuntien koko palvelujärjestelmää!

Kulutuksen kasvu näkyy lisääntyneinä sosiaalisina, terveydellisinä ja turvallisuuteen vaikuttavina haittoina.

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Ehkäisevää päihdetyötä ei pidä nähdä vain valistuksena ja tiedotuksena, vaan paljon laajemmin hyvinvointia ja terveyttä edistävien toiminta- ja elinympäristöjen luomisena.

Ehkäisevään päihdetyöhön sisältyvän yleisen ehkäisyn tavoitteet ja toimintasisällöt ovat hyvin lähellä yleistä terveyden edistämistä.

Sen sijaan siihen sisältyvä riskiehkäisy edellyttää jo päihdetyön erityisosaamista.

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ PERUSTUU LAKIIN

Toimintaa säätelevät monet eri lait ja säädökset alkaen perustuslain perusoikeussäädöksistä:

- sekä raittiustyölaki ja –asetus että päihdehuoltolaki, jonka tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja .
- tupakkalaki, alkoholilaki, huumausainelaki, lastensuojelulaki... perusopetuslakikin edellyttää tukea lapsen terveelle kasvulle

=> Yhteistä ja oleellista on velvoite huolehtia kansalaisen hyvinvoinnista

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN TAVOITTEENA

on vähentää päihteiden kysyntää,
saatavuutta ja tarjontaa keinoinaan esim.

- päihteettömien elintapojen edistäminen
- päihdehaittojen ehkäisy ja vähentäminen
- päihteisiin liittyvien ilmiöiden ymmärrys

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN KEINOIN VAIKUTETAAN

- päihteitä koskeviin tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin
- päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin
- päihteiden käyttöön ja käyttötapoihin

=> EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN AVARA TILA

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Kunnan tulee huolehtia, että ehkäisevä päihdetyö ulottuu kaikkiin väestöryhmiin, on pitkäjänteistä ja koordinoitua.

Kolmannen sektorin järjestöt ja muut toimijat ovat välttämättömiä yhteistyökumppaneita toteutettaessa yhteisesti sovittuja tavoitteita.

Oli kunnan ratkaisu palvelurakenteensa järjestämiseksi mikä tahansa, kunnan peruspalvelut muodostavat ehkäisevän päihdetyön perustan.

EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ TEHDÄÄN ESIMERKIKSI

- sosiaalitoimessa: päihdetiedotus, vanhemmuuden tukeminen, varhainen puuttuminen
- terveystoimessa: työterveyshuollossa, ja polikliinisessä työssä tiedotuksen ja mini-intervention keinoin
- opetustoimessa: koulujen hyvinvointiohjelmat, päihdekasvatus ja varhainen puuttuminen
- nuoriso- ja vapaa-aikatoimessa: nuorten kasvun ja osallisuuden tukeminen, päihteettömät nuorisotilat ja tilaisuudet, varhainen puuttuminen

LISÄÄ ESIMERKKEJÄ:

- päihteiden käyttöä ja päihdekäyttäytymistä voidaan ohjata myös välillisesti muuttamalla paikallisia rakenteita ja ympäristöä koko yhteisöön kohdistuvissa ehkäisyhankkeissa esim. alkoholijuomien saatavuutta sääntelevät toimenpiteet yhdistetään pehmeämpiin menetelmiin, kuten asennekasvatus ja medianäkyvyys
- yhteiset ”pelisäännöt” (vanhemmat, urheiluseurat, paikalliset toimijat)
- kunnan hyvinvointisuunnittelu tärkeä työjalusta myös ehkäisevälle päihdetyölle
- kunnan päätöksillä voidaan edistää - tai haitata – ehkäisevää päihdetyötä: julkisten tilojen päihteettömyydestä päättäminen, varsinkin jos niitä käyttävät lapset, nuoret ja perheet

RISKIEHKÄISY EHKÄISEVÄN JA KORJAAVAN PÄIHDETYÖN RAJAPINNALLA

Riskiehkäisyn tavoitteena on puuttua jo ilmenneisiin päihdeongelmiin mahdollisimman varhain.

Myös riskiehkäisyssä kunnan peruspalveluilla on keskeinen merkitys: riittävällä osaamisella erityispalvelujen kuormitusta voidaan keventää.

Esimerkkinä riskiehkäisystä on alkoholinkäytön riskien arviointi mini-interventiolla.

KORJAAVA PÄIHDETYÖ - PÄIHDEPALVELUT

Päihdepalveluja tulee järjestää kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan

- sosiaali- ja terveydenhuollon yleisissä palveluissa
- päihdehuollon erityispalveluina

Päihdehuoltolaki 41/1986

Päihdepalvelut

Sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset palvelut – missä?

- perusterveydenhuolto
- lastensuojeluun, työhön, toimeentuloon yms. liittyvät sosiaalipalvelut
- mielenterveyspalvelut
- työterveyshuolto
- äitiys- ja lastenneuvolatyö
- kotipalvelu- ja kotisairaanhoido
- terveyskeskusten ja sairaaloiden vuodeosastot

Päihdepalvelut

Sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset palvelut – mitä?

- päihdeongelmien tunnistaminen
- varhainen puuttuminen, mini-interventio
- akuutit ongelmat (katkaisuhoido, tapaturmat, infektiot yms.)
- erityispalveluiden tarpeen arviointi
- motivointi
- päihdehoitoon ohjaus
- pitkäaikaiseen jatkohoitoon osallistuminen
- matalakynnyksiset, päihteiden käytön haittoja vähentävät ja huono-osaisuuteen liittyvät tukipalvelut

Päihdepalvelut

Päihdehuollon erityispalvelut – missä?

- A-klinikat
- nuorisoasemat
- katkaisuhuoltoyksiköt
- kuntoutusyksiköt
- tukipalveluja peruspalveluiden kanssa yhteistyössä, kuten asumispalvelut, matalakynnyksiset palvelut
- asiakastyön lisäksi asiantuntija- ja konsultaatiopalveluja, jalkautuvaa päihdetyötä

Päihdepalvelut

Päihdehuollon erityispalvelut – mitä?

- päihdeongelman ja hoidon tarpeen arviointi
- terapeutin avohoito
- katkaisuhoido
- kuntoutus
- matalakynnyksisiä huono-osaisuuspalveluja ja jälkikuntoutuksen tukipalveluja yhteistyössä peruspalveluiden, järjestöjen yms. kanssa
- asiakastyön lisäksi asiantuntija- ja konsultaatiopalveluja, jalkautuvaa päihdetyötä

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Kunta- ja palvelurakennemuutos

- 5§ - perusterveydenhuolto ja siihen kiinteästi liittyvät sosiaalitoimen tehtävät järjestettävä vähintään 20 000 asukkaan väestöpohjalla; kunta tai yhteistoiminta-alue
- 6§ - laajempaa väestöpohjaa edellyttävät palvelut; kuntayhtymät

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Kunta- ja palvelurakennemuutos

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteydet kunnan muuhun toimintaan eivät saa katketa, vaan laaja-alaisen sektorirajat ylittävän yhteistyön edellytyksien on säilyttävä

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä palvelujen järjestämistä on johdettava kokonaisuutena

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Ehkäisevä päihdetyö - laaja-alaisuus tuo tehokkuutta

- strategia
- seudullinen tai kunnallinen monialainen päihdetyöryhmä
- johtaminen ja koordinaatio
- erillinen henkilöstö & paikallistason vastuuhenkilöt

Esimerkki ehkäisevän päihdetyön seudullisesta järjestämisestä, koordinoinnista ja toimijoista eri tasoilla

Kunta tai yhteistoiminta-alue

- kokoaa päihdetyön kokonaisuuden: päihdestrategia osana hyvinvointistrategiaa
- vastaa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä ja johtamisesta
- huolehtii täydennyskoulutuksesta, kehittämistoiminnasta ja koordinaatiosta

Hyvinvointityön johto ja hallinnointi

Ehkäisevän päihdetyön johto ja koordinointi

- päihdestrategia
- seudullinen ja /tai kunnallinen monialainen päihderyhmä
- erillinen henkilöstö, esimerkiksi suuren kunnan tai yhteistoiminta-alueen seudullinen koordinaattori tai yksikkö
- paikallistason vastuuhenkilö(t)

Lähipalveluina ehkäisevä työ peruspalveluissa

Opetustoimi

- oppilashuolto: koulujen hyvinvointiohjelmat, päihdekasvatus ja varhainen puuttuminen

Nuoriso- ja vapaa-ajantoimi

- nuorten kasvun ja osallisuuden tukeminen, päihteettömät tilaisuudet ja toimilat, vaihtoehtoinen toiminta, varhainen puuttuminen, pelisäännöt, tiedotus

Sosiaalitoimi

- päivähoito, kotipalvelu, sosiaalityö, vanhemmuuden tukeminen, varhainen puuttuminen, yhteistyö, tiedotus

Terveystoimi

- neuvolat, työterveyshuolto, poliklinikat, mielenterveysyö: mini-interventio, tiedotus

Yhteistyötä ylikunnallisten toimijoiden kanssa:

Poliisi, muun muassa valvonta, tiedottaminen

Järjestöt, muun muassa sosiaali- ja terveysalan järjestöt, urheilu- ja liikuntajärjestöt, muut vapaaehtoisjärjestöt

Seurakunnat

Elinkeinoimijat, muun muassa alkoholin anniskelu, alkoholin ja tupakan vähittäismyynti, omavalvonnan tehostaminen

Laajempaa väestöpohjaa edellyttävät palvelut

Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

- päihteettömyyden edistäminen ja päihdehaittojen ehkäisy osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä

Läänin alue

- poikkihallinnollinen päihderyhmä ja alkoholihallinto
- alueellinen toimijoiden verkosto, ohjaus, tuki, valvonta
- alkoholiluvat ja -valvonta, elinkeinon omavalvonnan tuki

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Päihdepalvelut – lähipalveluina

- peruspalveluissa mm. päihdeongelmien tunnistaminen, varhaisvaiheen interventiot, katkaisuhoido, hoidon tarpeen arviointi, hoitoon motivointi, pitkäaikaiseen jatkohoitoon osallistuminen
- päihdehuollon erityispalveluina mm. avohoitoa, matalan kynnyksen erityispalvelut yhteistyössä peruspalveluiden kanssa; asiakastyön ja jalkautuvan työn lisäksi asiantuntija- ja konsultaatiopalveluja
- päihde- ja mielenterveysongelmaisten asiakkaiden hoidossa yhteensovitetut palvelut

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Päihdepalvelut – laajemmalla väestöpohjalla
päihdehuollon erityispalveluina mm.

- avohoitoa
- vaativan tason katkaisuhoidon ja kuntoutusta
- vaativan erityistason katkaisuhoidon ja kuntoutusta
valtakunnallisesti
- asiakastyön ja jalkautuvan työn lisäksi asiantuntija- ja
konsultaatiopalveluja

Esimerkki päihdepalvelujen seudullisesta järjestämisestä ja toimijoista eri tasoilla

Kunta tai yhteistoiminta-alue

- kokoaa päihdetyön kokonaisuuden päihdestrategian avulla osana hyvinvointistrategiaa
- vastaa tarpeenmukaisten päihdepalvelujen järjestämisestä ja johtamisesta
- huolehtii täydennyskoulutuksesta ja kehittämistoiminnasta

Laajempaa väestöpohjaa edellyttävät palvelut

- tuottaa palveluja kunnille tai yhteistoiminta-alueille
- kuntayhtymät, liikelaitokset tai sopimukset yksityisten palveluntuottajien kanssa
- osa palveluista voidaan tuottaa valtakunnallisesti esimerkiksi kuntayhtymälle annettuna erityisvastuualueena

Hyvinvointityön johto ja hallinnointi**Sosiaali- ja terveydenhuollon avohoidon päihdepalvelut:****Lähipalveluina**

- terveyskeskukset, neuvolat, mielenterveyspalvelut
- työterveyshuolto
- oppilashuolto
- sosiaalitoimi

- erikoissairaanhoidon poliklinikat

Päihdepalvelut terveydenhuollon vuodeosastoilla:

- terveyskeskusten vuodeosastot

- erikoissairaanhoidon vuodeosastot

Päihdehuollon erityispalveluiden avopalvelut:

- A-klinikat ja nuorisoasemat
- päiväkeskukset
- matalan kynnyksen palvelut
- jalkautuva päihdetyö
- konsultaatiot muulle sosiaali- ja terveystoimelle

Päihdehuollon erityispalveluiden laitoshoido- ja kuntoutusyksiköissä:

- vaativan tason päihdehoito ja -kuntoutus
- konsultaatio ja koulutus
- vaativan erityistason päihdehoito ja -kuntoutus
- konsultaatio ja koulutus

TAVOITTEENA PÄIHDETYÖN KOORDINOITU KOKONAISUUS

Päihdestrategia osana kunnallista
hyvinvointistrategiaa

Yhteistyörakenteet ja resurssit

- Monialainen päihdetyöryhmä
- Kunnan perusturvan johtamisorganisaatio
- Riittävät resurssit

Johtaminen ja koordinaatio

- päihdetyön johtaminen on prosessien johtamista
- edellyttää selkeää johtajuuden ja vastuun määrittelyä

